

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 10 december 2015

Mål nr

B 2225-14

KLAGANDE

TA med enskild firma

Ombud och offentlig försvarare: Advokat SFG

MOTPART

Riksåklagaren

SAKEN

Företagsbot m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2014-03-21 i mål B 5083-13

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sättet hovrättens dom, att Högsta domstolen efterger företagsbot.

Högsta domstolen erinrar om att den särskilda avgiften i enlighet med 20 kap. 14 § utlänningslagen (2005:716) ska betalas till länsstyrelsen inom två månader från dagen för Högsta domstolens dom.

SFG ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av TA i Högsta domstolen med skäliga 32 550 kr. Av beloppet avser 26 040 kr arbete och 6 510 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

TA har yrkat att den mot honom förda talan om särskild avgift enligt utlänningslagen och om företagsbot ska ogillas eller att betalningsskyldigheten ska efterges eller sättas ned.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. TA driver enskild näringsverksamhet med enskild firma. Under perioden den 29 april – den 3 oktober 2012 hade han en utlänning anställd i verksamheten trots att denne inte hade arbetstillstånd. Tingsrätten, som kom fram till att TA av oaktsamhet hade brutit mot reglerna på området, dömde honom att betala dels en särskild avgift enligt 20 kap. 12 § utlänningslagen (2005:716) om 44 000 kr, dels en företagsbot om 25 000 kr.

2. Hovrätten har satt ned företagsboten till 5 000 kr men har i övrigt fastställt tingsrättens dom.
3. Något åtal har inte väckts mot TA. Åklagaren har motiverat detta med att åtal inte är påkallat från allmän synpunkt.

Avgift enligt utlänningslagen

4. De regler i utlänningslagen som är tillämpliga i detta mål ändrades den 1 augusti 2013 (se SFS 2013:646 och prop. 2012/13:125). Eftersom gärningen begicks före lagändringen ska de tidigare reglerna tillämpas. Lagändringarna har emellertid ingen betydelse i sak för de i målet aktuella frågorna. I det följande redovisas lagbestämmelserna i utlänningslagen så som de ska tillämpas i målet.
5. Enligt 20 kap. 5 § utlänningslagen ska den som uppsåtligt eller av oaktsamhet har en utlänning i sin tjänst, fastän utlänningen inte har föreskrivet arbetstillstånd, dömas till böter eller, när omständigheterna är försvårande, till fängelse i högst ett år. Vidare ska enligt 12 § en särskild avgift betalas av den fysiska eller juridiska person som i objektivt hänseende överträder regeln i 5 §. Detta gäller oavsett om ansvar för gärningen krävs ut eller inte. För varje utlänning som någon har i sin tjänst är avgiften hälften av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde när överträdelsen upphörde. Om överträdelsen har pågått under en längre tid än tre månader är avgiften för varje utlänning i stället hela prisbasbeloppet. Den särskilda avgiften är bestämd som ett förhållandevis högt schablonbelopp. Avsikten har

varit att avgiftsbeloppet bör vara så pass högt att det motverkar brottslighet av aktuellt slag (jfr prop. 1981/82:146 s. 50 ff.).

6. Den särskilda avgiften får sättas ned helt eller delvis om särskilda skäl talar för det. Därigenom kan det undvikas att avgiften blir orimligt hög. Möjligheten till nedsättning eller eftergift bör enligt förarbetena användas restriktivt (se prop. 1981/82:146 s. 54).

7. Förutsättningarna för en särskild avgift enligt 20 kap. 12 § utlänningslagen är uppfyllda i TAs fall. Eftersom han hade utlännings i sin tjänst i över tre månader ska en särskild avgift i detta fall, om en sådan beslutas, bestämmas till ett prisbasbelopp. Prisbasbeloppet uppgick vid den relevanta tidpunkten till 44 000 kr. Något skäl för att med stöd av reglerna i utlänningslagen sätta avgiften lägre eller att efterge den finns i och för sig inte.

Företagsbot

8. För brott som är belagt med strängare straff än penningböter och som har begåtts i utövningen av näringsverksamhet ska näringsidkaren åläggas företagsbot om han eller hon inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottsligheten (36 kap. 7 § brottsbalken). En företagsbot ska fastställas till lägst 5 000 kr och högst 10 miljoner kr (36 kap. 8 §).

9. Enligt 36 kap. 10 § första stycket brottsbalken får en företagsbot i vissa fall sättas lägre än som annars borde ske (jämkas). Ett sådant fall är då brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för näringsidkaren och den samlade reaktionen på brottsligheten annars skulle bli

oproportionerligt sträng (punkt 1). Jämkning bör inte ske så att beloppet understiger 5 000 kr. Skulle i ett enskilt fall detta belopp anses vara för högt uppkommer frågan, om företagsboten inte i stället ska efterges. (Se NJA 2014 s. 139 I p. 42.)

10. För att en företagsbot ska efterges krävs att det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i 36 kap. 10 § brottsbalken. I förarbetena uttalas att bestämmelsen om eftergift bör tillämpas restriktivt (se prop. 2005/06:59 s. 40 f.).

11. Också förutsättningarna för företagsbot är uppfyllda i TAs fall.

Den särskilda avgiften enligt utlänningslagen bör ha företräde

12. Med hänsyn till de regler om jämkning och eftergift som finns vid båda sanktionsformerna måste det först avgöras vilken av dessa, den särskilda avgiften eller företagsbot, som bör ha företräde i beslutsordningen.

13. Den särskilda avgiften enligt 20 kap. 12 § utlänningslagen är avpassad speciellt för lagöverträdelser av det slag som TA har gjort sig skyldig till. Det är därför naturligt att i första hand överväga om en sådan avgift bör tas ut. Som framgått finns det förutsättningar för att besluta om en särskild avgift på 44 000 kr för TA (jfr p. 7).

14. Det finns inte några principiella hinder mot att ålägga TA företagsbot vid sidan av den särskilda avgiften. De båda sanktionerna har emellertid i allt

väsentligt samma ändamål. Detta talar allmänt sett emot att tillämpa dem samtidigt. Eftersom den särskilda avgiften ska bestämmas till ett tämligen högt belopp framstår den som väl ägnad att tillgodose syftet att motverka brottslighet av det aktuella slaget.

Slutsats

15. Slutsatsen måste bli att om också företagsbot tillämpades så skulle den samlade reaktionen på TAs brottslighet bli oproportionerligt sträng. Det gäller också om företagsboten jämkades till lägsta möjliga belopp.

16. Detta innebär att TA ska åläggas att betala en särskild avgift enligt utlänningslagen på 44 000 kr, men att företagsbot ska efterges.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Gudmund Toijer, Lena Moore, Martin Borgeke (referent) och Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Andreas Löf